

Ağır Kitaplar

Mustafa Pultar

Düşünürler kültür dediğimiz şeyin bir tanımını yapma konusunda pek anlayamıyorlar. Ama, genel olarak belirttikleri iki nokta var. Birincisi, bunun toplumların var oldukları süre boyunca geliştirdikleri yaşam biçimleri ve deneyimlerinin birikiminden oluştuğu; ikincisi ise bunun nesilden nesile çeşitli biçimlerde aktarıldığı yönünde. Bazı toplumlar bunun farkına varıp kültürlerini saptamaya, kayda almaya, korumaya ve aktarmaya önem veriyorlar. Bizim toplumumuz gibi bazıları ise, oradan buradan esen rüzgârlarla savrulup, kendi kültürünü unutmayı ve harcamayı, onun yerine başkalarının önlerine sürdüklerini benimsemeyi marifet sayıyorlar.

Kültürün en önde gelen ögesi dildir; çünkü kültür dil ile saptanır, dil ile kayda alınır ve dil aracılığıyla aktarılır. Ancak sözlü olarak saptananlar, bugün vardır, yarın unutulur. Bugün söylenenlerin yerine yarın başka şeyler söylenir; söylenmiş olanlar daha sonra kaybolur gider, herşeyin yeniden öğrenilmesi, yeniden söylenmesi gerekir. Ancak, öğrenilenler, söylenenler, bilinenler yazıya dökülürse, daha sonra yazılanlar onların üstüne, onlardan üstün olarak birikir.

İşte, denizcilik bilgilerine, kültürlerine hayran olduğumuz toplumlar, bildiklerini ve düşündüklerini söylemiş ama söylediklerini de her zaman yazmışlardır. Yazdıkları önce birkaç kağıda sığarken, zamanla büyümüş, risale olmuş, kitap olmuş, en sonunda da ağır kitaplar biçimine gelmiştir. Bu kitaplar kallâvi ciltler oldukları için gerçekten de çok ağır çekerler; hatta bazıları, sırf hafifletme amacıyla ince kağıda basılmışlardır, sayfalarının arkası bile görünür.

Ama, bu kitapların ağır olması, kağıtlarının ağır, ciltlerinin kalın olmasından değildir. İçerdikleri bilgilerin de öyle mecâzî, anlaşılmaz, şifreli bilgiler olduğu, okunmalarının zor olduğu da söylenemez; o bakımdan da hiç ağır değildirler. Onları ağır yapan, onyıllar, hatta yüzyıllar boyunca birikmiş olan deneyimlerin yükü, hergün gelişen ve ortaya çıkan yeni bilgilerin çokluğu, tekrar tekrar işlenerek üstüste yığılmış olan bilgilerin ağırlığıdır. Yıllar boyunca gözden geçirilerek, yeniden yazılarak tekrar tekrar yayımlanır. O kadar ki, bazıları yetmişinci yayımlarını bile arkada bırakmışlardır. Bu yayımların her biri yeniden hazırlanmış yeni bir kitap, yani yeni bir edisyondur; öyle üçyüz bilmem kaçınıcı baskısı yapılan *Şu Çılgın Türkler*'inki gibi aynı metnin olduğu gibi tekrar tekrar basımı değil.

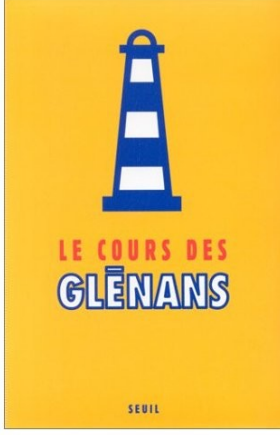
Gelin, günlerin kısaldığı, soğukların bastıracağı bu günlerde, böyle birkaç ağır kitabı beraber karıştıralım.

Azman Bir Ada Yavrusu

İkinci dünya savaşı sona erdiği zaman, Fransız direniş hareketinin kahramanlarından tanınmış bir gazeteci, Phillipe Viannay, *France Soir* gazetesinin kuruluşunda yer alır ama kısa bir süre sonra sahipleriyle anlaşmazlığa düşer. Bunun üzerine memleketi Bretanya'ya döner ve 1947 yılında bu bölgenin güney kıyılarında bulunan Glénan takımadalarında Glénans adında bir yelkencilik merkezi açar. Gönüllü eğitimlik ilkesi ile çalışan bu merkez yıllar boyunca gelişerek 1974 yılında kamu yararına bir derneğe dönüşür. Günümüzde 13 binden fazla üyesi olan bu dernek, yelkencilik konusunda Avrupa'nın en büyük derneği olduğunu öne sürmektedir. Günümüzde Fransa'da ve İrlanda'da kurulu olan okullarında şimdiye kadar üç yüz binden fazla yelkencinin yetişmesini sağlamıştır. Fransızları bugün yelken dünyasının en önlerine getirmiş olan eğitim ortamının Glénans okulları olduğu bence kuşku götürmez.

Glénans okulları, eğitimlerinin ders notları ile biriken bilgi ve deneyimi, 1961 yılında *Le Cours des Glénans* (Glenans Kursu) başlığı altında bir kitap biçiminde yayımlamaya başlar. Son olarak 2002 yılında 1312 sayfalık

altıncı yayımı (Paris: Éditions du Seuil) yapılan kitap, hiç kuşkusuz, yelkenciliğin dünyadaki en ağır kitabıdır. Yelken kullanımı ve manevralarından meteorolojiye, seyir bilgisinden tekne yapımı ve bakımına kadar akla gelebilecek her tür konuda ayrıntılı kuramsal ve uygulamalı bilgiler veren bu kitap, hep bu gibi temel kitapları, “alanının İncili” olarak nitelemeye meraklı batılılara göre gerçekten de yelkenciliğin İncilidir.

Cours'un önsözünde kitabın üç farklı özelliğinden söz ediliyor. Öncelikle ayrıntılı bir ansiklopedi olarak; bunun her ağır kitabın temel işlevi olduğu ortada. İkinci özelliğinin anlatımının zengin ve güzel olduğundan söz ediliyor: “Örneğin, kontra değiştirirken mürettebatın yaptığı hareketlerin ya da sudan etkili bir kalkış yapan bir sörfçünün hareketleri; bunların anlatımı gerçekten ufak romanlar gibi, bunlardaki ayrıntının anlatımı okuyucuyu herhalde baştan çıkaracaktır”. (Ne kadar Fransız bir övünme ifadesi, değil mi?) Üçüncü olarak da, imge ve çizimlerden özellikle haz alanlar için de güzel bir fotoğraf ve desen albümü özelliği ile.

Hangisi Daha Büyük?

Fransızlar yapar da Almanlar geri kalır mı? Onların da Fransızlar gibi, hatta daha eski, bir yelken eğitimi derneği var: Deutscher Hochseesportverband HANSA (Alman Açıkdeniz Sporları Birliği). Onlar da Fransızlar gibi Avrupa'nın en büyük amatör denizcilik okulu olduklarını iddia ediyorlar. Zaten herkes kendine göre en büyük değil midir? 1925 yılında bazı denizcilerin, bahriyelilerin ve işadamlarının bir araya gelerek kurdukları bir dernek. Kuruluşun arkasında yatan temel düşünce de denizciliğin esas kaynağının amatör denizciler olduğu inancı. Keşke biz de işadamlarımızı, siyasilerimizi ve idarecilerimizi bu gerçeğe inandırabilsek!

HANSA, kuruluşundan dört yıl sonra, 1929 yılında Berlin'de eğitim programlarında kullanılmak üzere 255 sayfalık bir elkitabı yayımlıyor: *Seemannschaft: Handbuch für Segler und Motorbootfahrer* (Denizcilik: Yelkenciler ve Motorlu Tekne Kullananlar İçin Elkitabı). Bu ufak elkitabı, o zamandan beri geçen üç çeyrek yıl içinde büyüyen gelişmiş ve yirmi yedinci yayımında 736 sayfalık bir ağır kitaba dönüşmüştür: *Seemannschaft: Handbuch für den Yachtsport* (Denizcilik: Yat Sporları İçin Elkitabı) (Bielefeld: Delius Klasing Verlag, 2003). Yayımcıları kitaplarını şöyle övüyorlar: “Yelken sporunun geniş ve özelleşmiş konularını açıklayan bir temel eserdir; yaklaşık olsa bile onunla karşılaştırılabilecek benzer bir eser yoktur. *Seemannschaft*, hem bir eğitim hem de bir başvuru kitabının aynı yerdeki birleşimidir: yat sporunun tüm bilgisi!”

Cours kadar ayrıntılı olmasa bile, *Seemannschaft*'in görsel anlatımı da aynen onun kadar açık, eğitici ve güzel. Yelkencilik ile ilgili hemen hemen her şeyi kapsıyor.

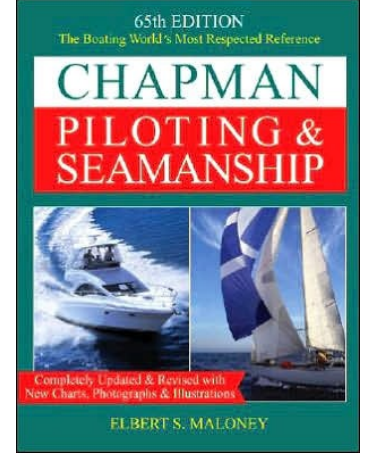
Chap Diye Bir Kitap

Eski dünya, rüzgârla seyretme geleneğini pek kaybetmemiştir. Bunu *Cours*'un içerdiği manevra çizimlerinde yer alan teknelerin yelkenli olmasında, büyük yelken yarışlarına katılanların çoğunluğunun eski dünyadan gelmesinde, en güzel, en denizci ve en kullanışlı yelkenlilerin Fransa'da, İtalya'da, Finlandiya'da, İsveç'te, İngiltere'de üretilmelerinde görebilirsiniz. Öte yandan motorlu teknelerin dünyası ise yeni dünya, özellikle

de Amerika'dır. Bundan dolayı motoryatların ağır kitabının da oradan çıkmış olması şaşırtıcı olmamalıdır.

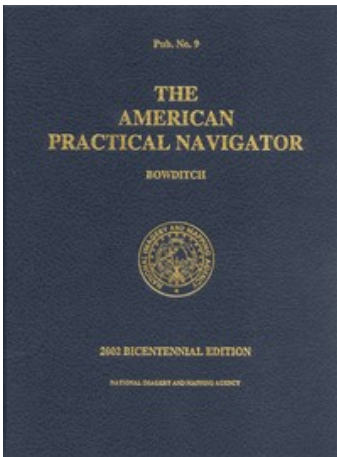
Cornell Üniversitesi'nde gemi inşaatı ve makine mühendisliği okuyan Charles Frederic Chapman, 1909 yılında iki beygirlik bir motoru olan 4,80 metre boyundaki motorlu teknesiyle kendini New York'tan denize atar; çeşitli işlere, teknelere, yarışlara, limanlara girer çıkar. Zaman içinde Amerika'nın amatör denizcilik ve eğitimi kuruluşlarından en önde gelenlerinden biri olan United States Power Squadrons'un (ABD Motor Müfrezeleri) kuruluşunda temel bir rol oynar. Amerikalılar kısa adlara meraklı ya, onun adını da kısaltarak "Chap" yaparlar; İngilizce günlük konuşma dilinde "delikanlı adam" anlamına geldiği için, bu ad Chapman'a çok yakışır.

Chap'in giriştiği çeşitli teşebbüsler ve maceralar, *Motor Boating* (Motorlu Teknecilik) dergisinin yayımcısı olan William Randolph Hearst'ün dikkatini çeker. Hearst çok meşhur, çok zengin ve acar bir yayımcıdır; hatta Orson Welles'in *Yurttaş Kane* (1941) filminde oynadığı Charles Foster Kane adlı milyoner yayımcının aslında Hearst olduğu söylenegilir. Chapman'ın yeteneğini hemen anlayan Hearst, 1912 yılında onu dergisinin müdürü yapar; Chapman, bu görevi 56 yıl süreyle devam ettirir. 1917 yılında dergisinde yayımladığı çeşitli yazıları derleyerek *Practical Motor Boat Handling: Seamanship and Piloting* (Uygulamalı Motorlu Tekne Kullanımı: Denizcilik ve Kılavuzluk) başlığı altında bir risale yayımlar ve 50 sentten satmaya başlar. İşte o 50 sentlik kitap geçen yıllar boyunca gözden geçirile geçirile, yeniden yazıla yazıla, tekrar tekrar yayımlanır ve yazarının kısa adına izafeten *Chap* diye bilinegelir. Bugün 928 sayfalık altmış beşinci yayımına varmış olan *Chapman: Piloting and Seamanship* (Chapman: Kılavuzluk ve Denizcilik) (New York: Hearst Marine Books, 2006) adlı bu ağır kitap üç milyondan fazla yayımlanmıştır ve Amerika'da amatör denizciliğin en temel kitabı (İncili!) olarak bilinmektedir.

Kitabı karıştırırken her yerde motoryat resimlerinin, motoryat çizimlerinin zenginliği ve güzelliği gözünüze çarpar. Aslında motorlu teknelere dayalı bir kökeni olduğu için, bu zenginliğe şaşmamak gerekir. Öte yandan, *Chap*'in yelkencilikle ilgili bölümleri sanki sonradan yapıştırmadır; topu topu 30 sayfa ayrılmıştır yelkenle seyre. Ama genelde seyre, kılavuzluğa, elektroniğe ve denizde güvenliğe ayrılan bölümlerin üstün niteliği tartışılmaz.

En Ağırıkları

Bir de başka bir kitap daha var, o kadar ağır ki, ağırlığından dolayı en altta kaldı. Gerçi yalnız seyir ve kılavuzlukla ilgili olduğu için, kapsamı yukarıda sözünü ettiğim kitaplardan biraz daha sınırlıdır. Ama ister tarihî gelişimi açısından bakın, ister içeriğinin ayrıntısı, ister açıklamalarının zenginliği açısından bakın, ağır kitapların arasında kimse *Bowditch*'in eline su dökemez.

Resmini gördüğünüz kapak, *Bowditch*'in ikiyüzüncü yıl yayımı olan yetmişbeşinci yayımının kapağıdır. İlk yayımı 1802 yılında *The New American Practical Navigator* (Yeni Amerikan Uygulamalı Seyir Uzmanı) adıyla yayımlanan kitabın yayın hakları, 1868 yılında Amerikan Deniz Kuvvetlerinin Hidrografi İdaresi tarafından devralınır. Halen aynı kurumun devamı olan Hidrografi/Topografi Merkezi tarafından yayımlanan kitap

geçen süre içinde dokuz yüz binden fazla basılmıştır. Bugünkü adı, ilk adının hemen hemen aynısıdır: *The American Practical Navigator: Bowditch* (Bethesda, MD: Defense Mapping Agency, 2002). Bu eserin önemli bir

özelliği de, kitabın ayrıca internet ağı üzerinde açık kullanım için yayımlanıyor olmasıdır. Bütün metni, aşağıda internet ağ adresi verilen siteden indirmek mümkündür.

Chap gibi, *Bowditch* de adını yazarının adından alıyor. Nathaniel Bowditch, 1773 yılında, o dönemlerde Amerika'nın denizcilik merkezi olan Salem'de doğuyor. Hem denizci hem de meraklı bir matematikçi. Bir yandan gemilerde kaptanlık eder ve Salem limanının mesahasını yaparken, diğer yandan da Fransızca, İspanyolca, Almanca, Yunanca ve Latince öğreniyor; Isaac Newton'un *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*'sını (Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri) Latincesinden okuyor ve Pierre-Simon Laplace'ın *Mechanique Célèste*'ini (Göksel Mekanik) İngilizceye çeviriyor. Harvard Üniversitesi, bu çalışmalarını ödüllendirmek üzere ona 1816 yılında onursal hukuk doktorası veriyor. Bowditch'in bu bilimsel birikimini kitabının her yerinde görmek mümkün. Haritacılık, kılavuzluk, elektronik ve göksel seyir, seyir matematiği, seyir güvenliği, deniz bilimi ve deniz meteorolojisi konularını içeren kitap, yeni yayımlarında bile, hâlâ Bowditch'in en temel ilkesini izlediği için kolayca anlaşılıyor: "Tayfaya öğretemeyeceğim hiçbir şeyi kitaba koymam!"

Bowditch'in 1838 yılında ölümü üzerine Salem Denizcilik Derneği tarafından yayımlanan senâiyede şöyle deniyor: "Yalnızca bu topluluğun, yalnızca bu ülkenin değil, bütün dünyanın onun anısını onurlandırmak için bir nedeni vardır. Gemiler denizlerde seyrettiği, pusula kuzeyi gösterdiği ve yıldızlar gökyüzündeki alışılmış yörüngelerini izlediği sürece, Dr. Bowditch'in adı, zordaki insanların yardımına koşan, onları yolsuz okyanusların üzerinde yönlendiren ve insanlığın çıkarlarını ileriye götüren biri olarak daima saygı görecektir."

Ağır Olmaya Aday Tüysıklet Bir Kitap

2005 yılında bu ağır sıklet boksörlerin arasına bizden de tüysıklet bir boksör adayı katıldı: *Amatör Denizci Elkitabı* (2. baskı. İstanbul: Amatör Denizcilik Federasyonu, 2006, 272 sayfa). Uzun yıllardan beri eksikliği duyulan bu eseri hazırlayan ve derleyen Sezar Atmaca'yı ve ona katkıda bulunan diğer denizcileri ne kadar kutlasak, ne kadar övsek azdır. Önsözünde, kitabın "denizciliği kendilerine özel bir merakın uygulama alanı, bir düşkü (hobi) olarak seçen amatör denizci arkadaşlarımıza, Amatör Denizci Belgesi sınavını başarmak için gereksinim duyacakları temel bilgileri vermek amacıyla" hazırlandığı belirtilmektedir. Ama ileride ağır sıklet boksör olmaya aday bir boksörün amacı bu kadar yararcı olmamalıdır diye düşünüyorum; çünkü yararcı amaçlarla girilen işler, o yarar sağlandığı zaman biter. Halbuki ağır bir kitap, üstünde birikenlerin ağırlığı altında ezilen bir kitaptır; hep o ağırlığın altından kalkmaya çalışmalı, hep o ağırlığı taşıyacak biçimde güçlenmelidir.

İnşallah bu da, Türk gibi başlanıp da bitirilemeyen işlerden olmaz, İngiliz gibi bitirilen işlerden olur. Umarım ki, Sezar Atmaca gelecekte bir gün Türkiye'nin *Chap*'i ya da *Viannay*'i olarak anılır. Kitabın, ikinci yayımı olmasa bile, ikinci baskısı kısa sürede yapılmış. Bu ümit verici olaya ek olarak, kitapta rastlanan yanlışların amatör denizci camiamızdan birçok kişi tarafından Amatör Denizcilik Federasyonu'na iletilmesi ve bunların federasyonun ağ sayfasında yayımlanıyor olması, doğrusu bu umudumun pek de boş olmadığını göstermiyor mu?

İnternet ağında yayın hakkının kimde olduğunu bilmiyorum, ama kimde olursa olsun, Amatör Denizcilik Federasyonu gerçekten denizciliğin gelişmesine ve yaygınlaşmasına inanıyorsa, bu kitabı, *Bowditch* için olduğu gibi, ağ sitesinde yayımlayarak açık kullanımını sağlamalıdır.

Ne kadar bilgili, ne kadar deneyimli olursa olsun, denize gönül vermiş bir kişinin her zaman, öğreneceği yeni bir şey, dinleyeceği yeni bir hikâye, okuyacağı yeni bir kitap mutlaka vardır. Uzun kış gecelerini aptal kutusu önünde boş yere harcamaktansa, sözünü ettiğim ağır kitaplardan birini ya da onlara benzer başkalarını karıştırarak geçirmek her zaman evlâ değil midir? Dilini bilmesek bile, resimlerine ve şekillerine bakarak birşeyler kavramak, ya da o dili bilen bir dostumuzla beraber sohbet ederek karıştırmak, bizi sırtına alacak ve deniz dünyamızın bilinmedik enginliklerine doğru uçuracaktır mutlaka.

İyi uçuşlar!

Sözünü ettiğim konular hakkında daha ayrıntılı bilgi için internet ağında şu adreslere bakılabilir:

Glénans: <http://www.glenans.asso.fr/>

Deutscher Hochseesportverband HANSA : <http://www.dhh.de/>

United States Power Squadrons: <http://www.usps.org/>

Amatör Denizcilik Federasyonu: <http://www.adf.org.tr/>

Bowditch : <http://www.irbs.com/bowditch/>